

Leiden, 24-6-2021

Prof. dr. Peer van der Helm

Inleiding

In de transitie en transformatie van de jeugdzorg wordt nadrukkelijk gesproken over ‘zo thuis mogelijk opgroeien’. Het was niet alleen de bedoeling om uithuisplaatsingen te verminderen, maar vooral om pleegzorg en gezinshuizen in te zetten als vervanging institutionele, groepsgerichte zorg. Het aantal gezinshuizen is sindsdien sterk gegroeid en daar zijn we blij mee. Maar wij zien wel een zorgelijke ontwikkeling in het werkveld van gezinshuizen.

We zien dat stabiele plaatsingen in pleeggezinnen stokken. Dit heeft te maken met het toenemen van de zorgzwaarte van uithuisgeplaatste kinderen. Dit heeft enerzijds te maken dat minder kinderen in instellingen terechtkomen en anderzijds dat de minder instroom in instellingen plaatsvindt. Deze kinderen met complexe zorgvragen komen nu veelal in de gezinshuizen terecht. Dat is op zich een heel positieve ontwikkeling.

In de Jeugdwet en het beleid dat daarop gebaseerd is, worden gezinshuizen niet genoemd en hebben ze ook geen duidelijke plek gekregen in het zorgsysteem. Dit leidt tot toenemende problemen en soms schrijnende situaties rond kinderen en jeugdigen.

Wij willen dit in het stuk verder toelichten. Met dit schrijven doen we een oproep aan politiek en beleid om over deze problemen met elkaar in gesprek te gaan en op korte termijn actie te ondernemen. We stellen voor om in samenwerking met VWS en VNG de knelpunten in het beleid, die wij constateren, op te lossen. Stel een verantwoordelijke ‘gezinshuismarinier’ binnen het Ondersteuningsteam ‘Zorgen Voor Jeugd’ om knelpunten in de praktijk op te lossen en zorg voor een goede (rechts)positie van gezinshuizen.

De zorgelijke ontwikkelingen, die we willen bespreken, spitsen zich toe op twee punten. Ten eerste de rechtspositie van gezinshuizen en ten tweede de manier waarop jeugdbeschermingsorganisaties omgaan met vragen en zorgen die er zijn over kinderen die in gezinshuizen wonen.

We beschrijven eerst kort de context van gezinshuizen en de rol van voogden. Vervolgens geven we een overzicht van trends die we in ons gezamenlijke NWO-SIA onderzoek ‘Hoop een huis geven’ signaleren.

Hoop een huis geven

‘Hoop een huis geven’ is een onderzoek dat wordt geleid door Peer van der Helm, Hoogleraar Zorg en Onderwijs aan de Uva en Lector Residentiële Jeugdzorg aan de Hogeschool Leiden samen met Dorien Graas, lector Hogeschool Windesheim en Martine Noordegraaf, lector Christelijke Hogeschool Ede. Deze hogescholen werken in het onderzoek samen met gezinshuisouders en met diverse praktijkinstellingen, die betrokken zijn bij gezinshuizen. Het onderzoek beoogt inzicht te krijgen in de manier waarop gezinshuisouders vormgeven aan het leefklimaat in gezinshuizen. Ook wordt gekeken in welke context de gezinshuisouders hun werk verrichten en de samenwerking met uiteenlopende partijen die bij de inhuisegeplaatste kinderen betrokken zijn, wordt onderzocht.

Gezinshuizen

Sinds het [amendement Gezinshuizen](#) uit 2013 is het aantal gezinshuizen in ons land snel gestegen. Van 479 gezinshuizen in 2012 is het aantal gezinshuizen gestegen tot ruim 930 in 2018. Meer dan

3000 kinderen vinden een plek in een gezinshuis. In juni 2019 zijn de kwaliteitscriteria voor gezinshuizen gepresenteerd aan het veld, die een kader bieden aan gezinshuisouders, gemeenten, inspectie en zorgaanbieders om de kwaliteit van zorg in gezinshuizen te monitoren en daar beter uitspraken over te kunnen doen. Het document biedt een duidelijke definitie en afbakening van het begrip gezinshuis. In de kwaliteitscriteria (p. 10) wordt een gezinshuis als volgt gedefinieerd:

Een gezinshuis is een kleinschalige vorm van jeugdhulp - georganiseerd vanuit een natuurlijk gezinssysteem - waar gezinshuisouders volgens het 24x7-principe opvoeding, ondersteuning en zorg bieden aan bij hen in huis geplaatste kinderen en jongeren die tijdelijk of langdurig zijn aangewezen op intensieve en professionele hulpverlening als gevolg van beschadigende ervaringen en/of complexe problematiek.

Gezinshuizen onderscheiden zich van pleegzorg omdat gezinshuisouders professionele opvoeders zijn die hun beroep in de eigen privésfeer uitoefenen. Gezinshuizen onderscheiden zich van de residentiële groepen door de gezinsgerichte opvang ('zo thuis mogelijk opgroeien') die ze bieden in de eigen privésituatie. De positie van gezinshuizen is helaas niet gedefinieerd in de jeugdbeschermingsketen, omdat gezinshuizen niet in de jeugdwet voorkomen.

De rol van (gezins)voogden in de jeugdbeschermingsketen ten aanzien van gezinshuizen
Vrijwel alle gezinshuizen hebben te maken met meerdere (gezins)voogden. Het betreft gezinsvoogden in het kader van onder toezichtstelling en voogden die de wettelijke vertegenwoordiger zijn. In de gezinshuizen komt zeer regelmatig opgelegde hulpverlening voor. Overigens wordt de term '(gezins)voogd' niet overal gebruikt. Ook de termen 'jeugdbeschermer' en 'gezinsmanager' worden gehanteerd. De rol van de (gezins)voogden is in alles cruciaal. (Gezins)voogden zien er in samenwerking met gezinshuisouders en zorgaanbieders op toe dat het goed gaat met de kinderen. Zij werken samen om er voor te zorgen dat er een optimaal leefklimaat is voor de kinderen en dat er toegewerkt wordt naar een passend perspectief gericht op een goede toekomst voor de kinderen. In alles horen de kinderen centraal te staan.

De (gezins-)voogden zijn vaak geschoold via de Deltamethode waarin zij leren een mix te laten zien van betrokken zijn, engageren en positioneren. Zij behoren professioneel een warme betrokkenheid en analytisch vermogen te tonen, want ook de maatregelen die genomen worden (uithuisplaatsing bijv.) initiëren zij. Voogden zijn belangrijke functionarissen die veel invloed hebben op beslissingen die door rechters worden genomen. Rechters baseren over het algemeen hun uitspraken op de informatie die door de jeugdbescherming wordt aangedragen.

Zorgelijke trend

In ons onderzoek geven gezinshuisouders regelmatig signalen af over problemen die zich voordoen in het contact met voogden (o.a. afwezigheid, wantrouwen, gebrek aan transparantie). Ook hebben zich onafhankelijk van elkaar acht gezinshuisouders gemeld met verhalen over uitplaatsing van hun gezinshuis kinderen, zonder dat daar een deugdelijk onderzoek van hoor en wederhoor door de voogdijinstelling aan vooraf was gegaan.

De rode draad in deze casussen is dat voogden en gedragswetenschappers van de betreffende voogdijinstellingen niet met gezinshuisouders in gesprek gaan, niet met betrokkenen rond het gezinshuis spreken, aannames doen zonder ze te verifiëren en op basis van minimale informatie vergaande beslissingen nemen. Het valt daarbij op dat gezinshuisouders en betrokkenen bij de

gezinshuizen (ook zorgaanbieders) zien dat niet de kinderen centraal staan in de werkwijze en de beslissingen van de betrokken voogdijinstellingen.

Het lijkt erop dat in de gemelde casussen niet wordt stilgestaan bij het gegeven dat een uitplaatsing vaak een herhaling is van eerdere traumatische ervaringen. Er blijkt door de voogden onvoldoende te worden geïnvesteerd in probleemoplossing binnen het gezinshuis zelf. Hadden deze kinderen eindelijk een veilige plek en dan wordt zonder hoor en wederhoor door uitplaatsing het vertrouwen van deze kinderen ernstig geschaad. Uit de signalen die we krijgen blijkt het regelmatig op deze manier te gaan zonder dat het handelen van de voogden getoetst wordt.

Deze gang van zaken staat de ontwikkeling van de transformatie van de jeugdzorg naar 'zo thuis mogelijk opgroeien' in de weg en leidt nu en in de toekomst tot ernstige problemen. De instellingen schalen inmiddels af, maar als er geen adequate alternatieven worden ingericht dan vallen steeds meer kinderen tussen wal en schip. De adequate alternatieven die er zijn, de gezinshuizen, worden niet op hun waarde beoordeeld, ze hebben geen officiële plek in de jeugdbeschermingsketen en ze worden niet gewaardeerd en beoordeeld als professionele organisaties. Zeker niet door de voogdijinstellingen.

We geven enkele concrete voorbeelden ter illustratie van bovenstaande.

Door de voogdijinstelling is informatie achtergehouden bij plaatsing van meerdere kinderen. Wanneer er zorgen zijn over de kinderen wordt direct ingegrepen door de voogdijinstelling. Er is geen toezicht op de voogden, iedereen werkt op eigen houtje. Er is geen contact met de gezinshuisouders geweest vanuit de voogdijinstelling. De zorgaanbieder geeft aan niet aan waarheidsvinding te doen. De gezinshuiskinderen worden weggehaald door politie. Er heeft geen onderzoek plaatsgevonden naar de kinderen. Het gaat niet om het belang van kinderen. Eigen kinderen geen afscheid mogen nemen van de gezinshuiskinderen. Er is geen communicatie. Deze gang van zaken betekent het einde van het gezinshuis.

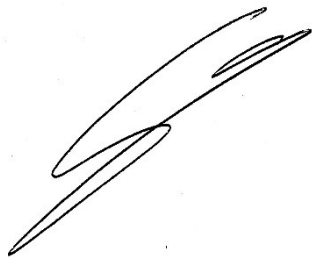
Op het moment dat de voogdijinstelling zorgen heeft over het verblijf van de kinderen in het gezinshuis zijn veel contacten geweest tussen de zorgaanbieder en de voogdijinstelling. Het is niet gelukt om met elkaar in gesprek te gaan om de zorgen te bespreken en uitleg te geven over wat er is gebeurd. Twee kinderen worden binnen twee weken uitgeplaatst. Op dat moment kondigt de voogdijinstelling ook aan dat twee andere kinderen die onder hun verantwoordelijkheid vallen ook zullen worden uitgeplaatst. Er worden diverse bemiddelingspogingen gedaan door onder anderen de manager van de zorgaanbieder, bestuurders van betrokken organisaties en door een adviseur van het Programma Zorgaanbod voor mensen met een complexe zorgvraag (OPaZ) van het ministerie van VWS. Deze worden echter allemaal afgewezen. De voogdijinstelling wil alleen in gesprek om toe te lichten waarom zij deze beslissing hebben genomen. Er is geen onderzoek gedaan naar de veiligheid van de kinderen, er is niet met de gezinshuisouder, medewerkers en andere betrokkenen gesproken. Kind besprekingen vinden plaats bij de voogdijinstelling zonder kennisgeving vooraf, waarbij de gezinshuisouder of andere betrokkenen niet worden geconsulteerd en afwezig zijn. Een rechtszaak waarin een beroep wordt gedaan op blokkaderecht leidt tot de uitspraak waarin het blokkaderecht niet werd toegekend, omdat een gezinshuisouder niet een gelijke positie heeft in de wet als de pleegouder. Het is aan de wetgever om deze positie van de gezinshuisouder te wijzigen. Het aanstellen van een bijzonder curator is ook afgewezen. In de uitspraak staat verder vermeld dat de

voogd in dit geval mag uitplaatsen, maar er staat niet dat het in dit geval moet. In een jaar tijd zijn de voogden van de kinderen niet langs geweest en hebben nauwelijks contact opgenomen.

Na een gesprek tussen een voogd en een gezinshuiskind, waarin het kind met complexe problematiek (o.a. hechtingsproblemen en trauma), een mededeling heeft gedaan waarover de voogd zorgen heeft, wordt er door de voogd met school gesproken over de zorgen. Er vindt geen communicatie plaats met de gezinshuisouder. De voogd communiceert alleen nog met het kind en er wordt geen verder onderzoek gedaan. De verhoudingen in het gezinshuis komen op scherp te staan en gezinshuisouders kunnen niet meer met het kind in gesprek komen. Diverse pogingen door de gezinshuisouders en de gedragswetenschapper die betrokken is bij het gezinshuis, om met de voogd en het kind samen in gesprek te komen worden afgewezen. Er vindt geen onderzoek plaats. De situatie wordt onhoudbaar en leidt tot een uitplaatsing van het kind vanwege de verstoorde verhoudingen die zijn ontstaan.

Wat deze drie casussen zichtbaar maken, is dat er zorgen zijn ontstaan over de veiligheid van een of meer kinderen in een gezinshuis en dat die zorgen aanleiding zijn voor (vrijwel) direct ingrijpen. In alle gevallen wordt het gesprek met de gezinshuisouder(s) achterwege gelaten. Pogingen om in gesprek te komen worden stelselmatig geweigerd en er wordt geen onderzoek uitgevoerd naar het functioneren en de veiligheid van de kinderen. De positie van de gezinshuisouders is bijzonder kwetsbaar en de gang van zaken leidt tot onnodige schade voor de betrokken kinderen, gezinshuisouders en ook eigen kinderen van gezinshuisouders.

Via deze weg wordt nadrukkelijk gevraagd om de positie van gezinshuisouders te verankeren in de wet. Daarnaast is het van groot belang dat de werkwijze van de voogdijinstellingen wanneer sprake is van zorgen over de veiligheid van kinderen in gezinshuizen controleerbaar en navolgbaar wordt.

Professor Doctor Peer van der Helm